

**ДІЯЛЬНІСТЬ КАРПАТОУКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТСЬКИХ ТОВАРИСТВ
МІЖВОЄННОЇ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ У СФЕРІ МУЗИЧНОГО ТА ТЕАТРАЛЬНОГО
МИСТЕЦТВА (1922-1938 рр.)**

У пропонованій статті на основі та опублікованих джерел узагальнено внесок карпатоукраїнських студентських товариств міжвоєнної Чехословаччини у розвитку музичного та театрального мистецтва. В основу дослідження покладено проблемно-хронологічний метод. Автором проаналізовано діяльність музичних і театральних аматорських колективів, які діяли при цих організаціях впродовж 1922-1938 рр., та їх роль у культурному житті тогочасного Закарпаття (Підкарпатської Русі), спростовано ряд хибних тверджень культурологів стосовно досліджуваного питання, доповнено історіографію проблеми новими, а також маловідомими епізодами та фактами.

Ключові слова: студенти, музика, театр, мистецтво.

Питання розвитку музичного та театрального мистецтва у міжвоєнному Закарпатті (Підкарпатській Русі) на сьогоднішній день знайшло відображення у ряді ґрунтовних культурологічних досліджень. Певну увагу у них приділено й діяльності у цьому напрямку товариств карпатоукраїнських студентів (під даним визначенням розуміємо студентів – вихідців із сучасних Закарпатської області (Україна) та Пряшівського самоврядного краю (Словаччина), які ідентифікували власну національність адекватними тому часу етнічними: «русин», «карпаторосс», «підкарпатський українець» тощо), які існували у різних містах міжвоєнної Чехословаччини. Найбільш дослідженою наразі є діяльність театрального гуртка, що діяв при Союзі Підкарпатських Руських Студентів у Празі (далі – СПРС). Вона, зокрема, відображена у працях фундатора даного

колективу Юрія-Августина Шерегія [32, с. 175-180, 188-191, 196-198], а також театрознавців Гната Ігнатовича [13, с. 147-149] та Василя Андрійця [1, с. 28-36]. Серед головних недоліків цих досліджень слід відмітити хронологічну неточність (період існування колективу обмежено 1927-1930 рр., хоча у дійсності він, із певними перервами, функціонував включно до 1938 р.) та відсутність аналізу причин, які гальмували діяльність гуртка та періодично зумовлювали його занепад. Певний внесок у розробку даної проблеми зробила музикознавець Тетяна Росул. Зокрема, на основі доступних джерел (публікацій у тогочасній пресі) нею коротко висвітлено діяльність хору при товаристві студентів-русофілів «Возрождение» (Прага) впродовж 1922-1928 рр. [21, с. 54]. Водночас діяльність колективу у подальший період дослідниця залишила поза увагою. Крім цього, суттєвих хронологічних та фактографічних неточностей автор допустила при аналізі театрально-музичної діяльності СПРС, приписавши йому здобутки хору ужгородських богословів «Верховина», який існував у 1938-1944 рр. і жодного стосунку до згаданого студентського товариства не мав [21, с. 54-55].

У пропонованій статті ми ставимо за мету узагальнити та проаналізувати діяльність карпатоукраїнських студентських товариств міжвоєнної Чехословаччини у сфері музичного і театрального мистецтва, усунувши неточності, допущені у працях попередніх дослідників, та шляхом введення неопрацьованих дотепер джерел до-

повнити історіографію даного питання новим фактажем.

У перше десятиріччя перебування Підкарпатської Русі в складі ЧСР єдиним центром громадського руху карпатоукраїнського студентства була Прага. Саме тут з'явилися перші карпатоукраїнські земляцькі товариства студентів: русофільське «Возрождение» (засноване 4 листопада 1920 р.) та народовецький (згодом – українофільський) Союз Підкарпатських Руських Студентів (заснований 15 травня 1921 р., до 1927 р. мав назву – «Союз Соціальної Помочи для Подкарпаторуських Студентів»). Головним напрямком діяльності обох товариств у перші роки їх існування було вирішення питань соціального характеру, проте з часом увага почала приділятися й культурній роботі.

Так на початку 1922 р. за ініціативою студента Вищої Технічної школи Миколи Грабаря при «Возрожденні» був створений хоролий колектив [19, с. 3], який вже у липні того ж року здійснив концертну поїздку містами Східної Словаччини та Підкарпатської Русі. Концерти тоді відбулися у Пряшеві, Гуменному, Михайлівцях та Ужгороді. Виступи були заплановані й у кількох інших містах, проте невдовзі їх відмінили [3]. Причиною були відсутність у студентів необхідного досвіду в організації подібних турів та трагічна звістка про передчасну смерть керівника хору (на початку літа М. Грабар захворів на черевний тиф, але, проводячи репетиції, не вжив своєчасних заходів; взяти участь у гастрольях він вже не зміг, оскільки у цей час у критичному стані перебував у празькій лікарні, де 27 липня помер [19, с. 2]).

Оскільки на час смерті М. Грабаря серед «возрожденцев» не знайшлося продовжувачів його справи, хор тимчасово занепав. Однак вже на початку наступного року на посаду диригента

був запрошений студент-білоемігрант Микола Кожин, який надав колективу нового дихання. За час його керівництва кількість постійних учасників хору регулярно зростала: 1923 р. – 22 особи, 1924 р. – 25, 1925 р. – 30, 1926 р. – 34; 1927 р. – 39, 1928 р. – понад 50. Урізноманітнися також й репертуар колективу, у якому станом на 1928 р. було понад 40 хороливих творів, передусім карпатоукраїнські народні й авторські пісні, кілька російських та чеських пісень [18, с. 34-35]. Новий керівник зробив неоціненний внесок й у підвищення професійного рівня колективу. Як наслідок, із середини 1920-х рр. хор «Возрождения» (у деяких тогочасних джерелах він фігурує також під назвою «Karpatoruský pěvecký sbor vysokoškolských studentů») став постійним учасником майже усіх культурно-масових заходів, котрі проводилися у Празі. Найбільший резонанс, зокрема, мали його виступи під час народногосподарської виставки «Umění a život Podkarpatské Rusi» (29 березня 1924 р.) [33] та участь у престижному музичному фестивалі «Чехословацька пісня» (17 травня 1928 р.) [6]. Слід відзначити, що у цей період хор був єдиним творчим колективом, що репрезентував Підкарпатську Русь у столиці ЧСР. Із середини 1920-х рр. празькі студенти-русофіли тісно співпрацювали із «Русским культурно-просветительным обществом им. А. Духновича» в Ужгороді (засновано 23 березня 1923 р.). За його безпосередньої підтримки хор «Возрождения» влітку 1927 р. зумів здійснити друге гастрольне турне по Підкарпатській Русі і Пряшівщині. Поїздка тривала з 5 липня до 3 серпня, виступи відбулися у Меджилабірцях, Ужгороді, Великому Березному, Мукачеві, Підгорянах, Сваляві, Севлюші (Виноградіві) та Хусті [18, с. 35-36].

Досвід поїздок 1922 та 1927 рр., збільшення членської бази й особисті

зацікавлення активу спонукали «Возрождение» урізноманітнити творчу діяльність. Так, восени 1927 р. розпочалася робота по створенню при ньому струнного (балалаєчного) ансамблю. Оскільки придбання інструментів потребувало значних фінансових витрат, члени товариства оперативно провели збір спонсорських пожертв, і вже у травні 1928 р. необхідна сума (5728 КЃ) була зібрана. Того ж року інструменти були придбані у Лайпцігу (Німеччина). На момент створення ансамблю складався із 12 студентів, а його першим керівником став студент-медик Володимир Могильницький [16]. Дебютний виступ колективу відбувся на початку липня 1929 р. у Празі. На початку 1929 р. при «Возрождении» був створений ще й театральний гурток, першим керівником якого став студент-білоемігрант Вадим Петров. У 1928/29 н. р. відбулися певні зміни й у хорі товариства. Оскільки М. Кожин виїхав з Праги, його тимчасово очолив студент Брненського університету Антон Скиба. Але так, як той не міг постійно перебувати у Празі, новим керівником невдовзі став чех Сергій Пехарь. У результаті створення нових творчих колективів програма третьої гастрольної поїздки товариства рідним краєм (9 липня – 4 серпня 1929 р.) була значно різноманітнішою за попередні. Відбулося 13 виступів у Мукачеві, Чинадієві, Сваляві, Волівці, Нижніх Верецьках (Нижніх Воротах), Ізках, Іршаві, Севлюші, Хусті, Рахові, Ужгороді, Меджилабірцях та Пряшеві [7].

Четвертий аналогічний захід відбувся 4 липня – 2 серпня 1931 р. Тоді «возрожденці» відвідали Нижні Верецьки, Волове (Міжгір'я), Воловець, Сваляву, Мукачево, Середнє, Білки, Севлюш, Хуст, Тячів, Богдан, Ясіня, Рахів, Ужгород, Перечин, Стару Любовню, Пряшів, Бардіїв та Свидник. Крім

концертів у рамках поїздки були прочитані лекції, присвячені організації кооперативного руху, боротьбі із пияцтвом тощо. На відміну від попередніх, поїздка мала й політичний підтекст, що стало причиною кількох конфліктних ситуацій в Ужгороді, Мукачеві та Ясінях [15]. Мабуть, саме скандальний резонанс призвів до того, що ця поїздка стала останньою з подібних акцій «Возрождения», проведених безпосередньо у Підкарпатській Русі (відомо, що подібна поїздка планувалася влітку 1936 р., однак була відмінена, позаяк Земський уряд Підкарпатської Русі відмовився покрити частину витрат [20]).

У 1930-х рр. хор (керівники цього періоду: Дезидерій Задор, Юрій Костюк та ін.), ансамбль (керівники: Андрій Стахевич, Іван Гебей, Іван Петенько, Василь Петрецький та ін.) та драмгурток (керівники: Олександр Гумбург, Михайло Фегер, Петро Куцин та ін.) «Возрождения» здобули на теренах ЧСР ще більше визнання. На це вказує принаймні те, що крім постійних виступів на різноманітних святкових заходах, вони стали частими гостями в ефірі чехословацького радіо [24; 14]. Про серйозне сприйняття творчої діяльності товариства свідчить й те, що у лютому 1935 р. чехословацьке телебачення відзняло короткометражний фільм-кліп на пісню «Верховино, світку ти наш...» у виконанні струнного ансамблю (названа композиція у цей час вважалася «візитівкою» колективу, за якою його знали практично у всіх мистецьких салонах Праги) [25], а у грудні 1937 р. Кошицький радіожурнал випустив грамплівку із записами виступів творчих колективів товариства різних років [17].

На відміну від «Возрождения», СПРС тривалий період свого існування уваги мистецькій діяльності практично не приділяв. Ситуація почала змінюва-

тися від другої половини 1920-х рр., коли лави організації почали поповнюватися новими студентами, які, ще навчаючись у гімназіях, залучилися до культурної діяльності. Під їх впливом у 1927 р. до статуту організації були внесені доповнення, згідно якого одним із напрямів його діяльності став культурно-освітній. У наслідок змін вже восени того ж року при СПРС був створений драматичний гурток. Його керівником та головним натхненником був тодішній голова організації Юрій-Августин Шерегій, який ще зі шкільних років захоплювався театральним мистецтвом й брав участь у постановках гуртка «Братство св. Кирила і Мефодія» при Ужгородській гімназії та Руського театру «Просвіти» [32, с. 148].

Першим етапом роботи стало проведення студійних занять, що відбувалися під керівництвом колишнього режисера Руського театру «Просвіти» Михайла Біличенка. У репетиціях також допомагав колишній актор цього ж театру Гриць Підгірний, який на той час працював адміністратором празького кінотеатру «Сібірж» й дозволив акторам-аматорам проводити репетиції у фойє цього закладу [1, с. 28-29]. А вже 30 грудня гурток виступив на сцені ужгородського театру зі своєю першою виставою «Заколот» за комедійною п'єсою А. Коцебуе. Дебютний виступ колективу мав великий успіх у місцевої публіки й спонукав студентів до подальшої творчої діяльності. Уже 25 березня 1928 р. вони представили в Ужгороді виставу «Украдене щастя» за п'єсою І. Франка. Ролі у ній зіграли студенти: Юрій-Августин Шерегій, Ростислава Бірчак, Семен Петрашко, Михайло Русинко та ін. До початку нового навчального року гурток за підтримки М. Біличенка здійснив також постановки за п'єсами «Мартин Боруля» І. Карпенка-Карого, «Наталка Полтавка» І. Котляревського та «Він не за-

здрісний» Б. Грінченка. Загалом за цей час відбулося 9 виступів колективу у Празі, Ужгороді, Мукачеві, Хусті, Воловому та Іршаві. Практично усі виручені від них кошти (близько 5000 КЇ) надійшли до каси СПРС та згодом були використані для матеріальної підтримки членів організації [11].

Успішний досвід гуртка у 1927/1928 н. р. дав підстави восени 1928 р. реорганізувати його у драматичну секцію, що отримала певну автономію від СПРС, а 22 квітня 1929 р. колектив було перетворено госпрозрахункову структуру під назвою «Драматичний Кружок «Верховина» при Союзі Підкарпатських Руських Студентів в Празі» [29, арк. 6]. Його діяльність регламентував окремий статут («регулямін») із 4 параграфів. Відповідно до нього, завданнями колективу були: а) організація вистав та концертних програм; б) творча допомога Руському Театру «Просвіти»; в) надання матеріальної підтримки СПРС, з коштів отриманих від виступів. Членом гуртка мав право бути виключно громадянин ЧСР у разі подання особистої заяви. Звання ж почесного члена присвоювалося рішенням зборів гуртка особам, «хто заслужиться» перед колективом. Управа гуртка передбачала 3 посади: голова, секретар (ним за посадою був референт СПРС з питань культури) та скарбник [30, арк. 6]. До першої управи «Верховини» увійшли: Ю.-А. Шерегій (голова), С. Петрашко (секретар) та Р. Бірчак (скарбник) [29, арк. 6].

Взагалі 1928/29 н. р. був найбільш плідним у діяльності «Верховини». Так під час великодніх канікул спільно із Руським театром «Просвіти» гурток здійснив постановки за п'єсами «Жриця вогню» В. Валентинова та «Маруся Богуславка» М. Старицького. Їх прем'єра відбулася 1 та 2 квітня 1929 р. у Мукачеві. У червні того ж року «Верховина» самостійно представила у

Празі прем'єрні вистави за п'єсами «Трьома шляхами» Д. Мелешка та «Суєта» І. Карпенка-Карого. Крім цього у названий період гурток зі своїм попереднім репертуаром дав кілька самостійних виступів у Празі (5 лютого та 5 вересня 1929 р.), Подебрадах (квітень 1929 р.), Іршаві (31 серпня 1929 р.) та ін. Загалом впродовж року було зіграно 16 вистав, з яких 12 – самостійно [32, с. 188-191].

Під час зимових канікул 1929/30 н. р. «Верховина» здійснила гастрольний тур по Підкарпатській Русі із прем'єрою вистави за концептуальною п'єсою Ю.-А. Шерегія «Нова генерація». Поїздка тривала з 14 по 27 грудня 1929 р., виступи тоді відбулися у Сваляві, Вишніх Верецьках, Горонді, Берегові, Королеві, Хусті, Великому Бичкові, Требушанах (Діловому), Богдані та Ясінях. Один із організаторів поїздки Михайло Штефуца пізніше згадував, що вона мала великий успіх серед місцевого населення, за винятком кількох неприємних інцидентів у Сваляві, Горонді та Требушанах, де виступу намагалися завадити місцеві русофіли [2, с. 17-20]. Водночас, як свідчить внутрішня документація СПРС цього періоду, прибутку названа акція не принесла, а навіть навпаки загнала колектив у суттєві борги [29, арк. 33]. Це негативно позначилося на подальшій діяльності гуртка. Крім того, до фінансових проблем додалася ще й фактична бездіяльність його керівництва, викликана обставинами особистого характеру: Ю.-А. Шерегію у січні-березні 1930 р., готуючись до складання державного іспиту, дистанціювався від громадської діяльності; С. Петрашко через непорозуміння всередині організації 10 лютого 1930 р. склав повноваження культурного референта СПРС та секретаря «Верховини», а М. Штефуца, який прийшов йому на зміну, вже у квітні змушений був перервати

навчання та залишити Прагу. Відзначимо також, що ще у листопаді 1929 р. СПРС звернувся до дирекції Руського театру «Просвіти», який на той час вже припинив своє існування, із проханням передати на баланс «Верховини» костюми та інший інвентар. Переписка про це тривала майже рік, але результатів так і не дала [29, арк. 22, 35, 42-43, 54]. Названі причини призвели до того, що у другій половині 1929/30 н. р. гурток не спромігся дати жодного виступу.

Лише на щоквартальних зборах СПРС 4 червня 1930 р. організація після тривалих дискусій погодилася відшкодувати частину боргів «Верховини» [29, арк. 61-62]. Це дало можливість врятувати гурток від повного занепаду, і він на короткий час відновив діяльність. На початку серпня того ж року «Верховина» виступила із «Новою генерацією» на просвітянських заходах у Вишніх Реметах, Білках та Рахові [32, с. 210], а 14 та 15 грудня гурток представив на розгляд ужгородської публіки свою останню прем'єрну виставу «Огонь» за п'єсою Ірени Невицької. Постановка була здійснена М. Біличенком й присвячена 25-річчю літературної творчості письменниці. Ролі у ній виконали студенти: Євген Шерегію, Августин Чичура, Богдан Алиськевич та ін. Невдовзі позитивний відгук на постановку опублікував письменник Василь Гренджа-Донський, який відзначив, що виставу «з драматичного боку виконано бездоганно» [9].

Наприкінці 1930 р. Ю. А. Шерегію завершив університетські студії та переїхав до Ужгорода, а його молодший брат Євген у цей самий час через матеріальні проблеми змушений був перервати навчання й також повернувся до Підкарпатської Русі. Саме від'їзд братів Шерегіїв з Праги дослідники вважають часом припинення діяльності СПРС у театральній сфері. У 1931-

1932 рр. праця організації у цій сфері й справді припинилася (виключенням можна вважати хіба що залучення кількох членів СПРС до вистав Драматично-музичного гуртка «Веселка», заснованого 7 лютого 1931 р. в Ужгороді за участі Ю.-А. Шерегія [1, с. 35-36]), проте вже у 1932/33 н. р. почалася її поступова активізація. Так у лютому 1933 р., на запрошення чехословацького «Сокола», члени СПРС представили у Лідні (один із районів Праги) театралізоване дійство «Збирання винограду у Підкарпатській Русі», за яке отримали гонорар у сумі 1000 Кš. [27, арк. 19]. Захід також мав позитивний резонанс у пресі [10]. Цей успіх дав можливість вже наприкінці навчального року відродити при СПРС драматичний гурток під старою назвою «Верховина», що вже в часі зимових канікул 1932/1933 н. р. планував здійснити гастрольну поїздку по Підкарпатській Русі. Ця ідея, зокрема, обговорювалася на засіданні правління СПРС 5 листопада 1933 р., але через брак коштів від неї відмовилися [27, арк. 26]. Тим не менше впродовж навчального року «Верховина» здійснила у Празі 10 театралізованих виступів [27, арк. 35]. Найбільш відомою була вистава «Святий Миколай», продемонстрована 17 грудня 1933 р. [23, с. 14].

У 1935-1937 рр. самостійної мистецької діяльності СПРС майже не проводив. Проте у цей час члени організації брали активну участь у діяльності Українського академічного хору, що діяв при товаристві «Українська академічна громада у Чехословаччині» (товариство об'єднувало, головним чином, студентів-емігрантів із Галичини й Наддніпрянської України, але у другій половині 1930-х рр. до нього належало й чимало активістів СПРС). Зокрема, у 1935/1936 н. р. керівником колективу був член СПРС Микола Підмалівський. Він, до речі, мав успішний

досвід диригента ще зі шкільних років, коли керований ним учнівський хор з Великого Бичкова здобув призове місце на Першому з'їзді Руських Національних хорів Підкарпатської Русі (Ужгород, 13 червня 1926 р.) [22, с. 13].

Певне пожвавлення мистецької діяльності СПРС спостерігалось також у 1937/38 н. р. Так, 13 жовтня 1937 р. в структурі товариства з'явилася музична секція, яку очолив студент Вищої технічної школи Андрій Бора, а 21 жовтня того ж року на позачергових загальних зборах СПРС було ухвалено рішення про відновлення діяльності драматичного гуртка та обрано його нову управу. На відміну від попередніх років вона склалася вже з 6 посад, нагадуючи мініатюрну театральну трупу: керівник-режисер, секретар, скарбник, музичний референт, майстер та суфлер. Керівником гуртка був обраний Юрій Купчик, він же мав незабаром написати для очолюваного колективу п'єсу, присвячену студентському життю [27, арк. 86]. Впродовж року музична секція і театральний гурток здійснили у Празі 3 публічні виступи та отримали запрошення до участі у програмах чехословацького радіо. Однак більш плідної та злагодженої роботи налагодити не вдалося. Серед причин цього були часті суперечки, які виникали між керівництвом колективів щодо фінансування збоку СПРС [27, арк. 78, 80]. У даному контексті слід згадати також празькі гастролі хустського аматорського театру «Нова сцена», організовані СПРС у 1938 р. Цей захід мав певний символічний характер, позаяк керівники «Нової сцени» (брати Шерегії, С. Петрашко та ін.) у недавньому минулому самі були провідними діячами СПРС. Гастролі планувалося провести у травні 1938 р., вони мали бути присвячені 19-річчю Чехословацької республіки та відбутися під особистим патрона-

том президента Е. Бенеша. Однак президентська канцелярія та міністерство освіти невдовзі відмовилися від цієї ідеї, побоюючись можливої відсутності на виставах аншлагу [28, арк. 63, 70-71]. Попри вже наступного місяця задум таки було реалізовано, хоча й без офіціозу. Організовані СПРС гастролі «Нової Сцени» відбулися 3 та 4 червня у празькому театрі «Акрополіс». Були зіграні вистави за п'єсами «Маруся Богуславка» та «Сорочинський ярмарок», які мали великий успіх серед місцевої чеської та української публіки [31, арк. 19].

В архівних документах та матеріалах тогочасної преси зафіксовано й чимало фактів про діяльність у музично-театральній сфері, яку у 1930-х рр. проводили карпатоукраїнські студентські товариства в інших містах Чехословаччини. Так, при філії СПРС у Братиславі (заснована 28 листопада 1931 р.) у 1932/33 н. р. були створені хор (керівник Андрій Бачинський) та струнний ансамбль. Протягом року колективи здійснили 11 виступів на різних культурно-мистецьких заходах, серед яких: «Миколаївська вечірка» у Соколовні (4 грудня 1932 р.), Всеслов'янський вечір у Братиславі (8 грудня 1932 р.), святковий концерт Братиславського університету (30 листопада 1933 р.) [34]. Театральний гурток, що діяв при хустському студентсько-учнівському товаристві «Восход» (засноване у 1932 р.) 1 червня 1933 р., у рамках програми II-го з'їзду «карпаторуського студенчества», відіграв в Ужгороді 2 вистави [8, арк. 75]. Під безпосереднім патронатом студентсько-учнівського товариства «Стой» у Сваляві (створене у 1933 р.) діяли аматорський драматичний гурток та хор, які склалися із учнів місцевої горожанської школи. Керівником колективів був самодіяльний драматург Георгій Гузенний. 7 травня 1935 р. хор висту-

пив у Празі на святкових заходах з нагоди 16-ї річниці створення ЧСР, а у квітні наступного року також у Празі здобув призове місце на престижному Міжнародному фестивалі дитячих хорів. До слова, суттєву допомогу в організації обох поїздок колективу до столиці надали активісти «Возродження» [4; 26]. 14 січня 1936 р. драматичний гурток товариства здійснив постановку вистави за п'єсою Г. Гузенного «Дай серцю волю, заведе в неволю», що мала широкий резонанс на теренах усієї Підкарпатської Русі [5]. У вересні того ж року виставу за цією ж п'єсою представило на розсуд хустської публіки вже згадуване товариство «Восход» [12].

Отже, підсумовуючи викладене, можемо констатувати, що діяльність карпатоукраїнських студентських товариств міжвоєнного періоду у сфері музичного та театального мистецтва була досить плідною та носила системний характер. У 1922-1938 рр. при багатьох з цих організацій діяли різноманітні аматорські творчі колективи (хори, ансамблі, театральні гуртки). Окремі з них (театральний гурток при СПРС, хор та струнний ансамбль товариства «Возродження», хор при товаристві «Стой») з часом набули високого професійного рівня і активно сприяли популяризації карпатоукраїнської культури на теренах усієї Чехословаччини. Дана діяльність, окрім іншого, сприяла й творчій реалізації тодішніх карпатоукраїнських студентів. Тому й не дивно, що чимало з тогочасних учасників студентських творчих колективів (брати Шерегії, О. Гумбург, А. Скиба, Д. Задор, Ю. Костюк та ін.), здобувши тут перший професійний досвід, у майбутньому стали визнаними діячам у сфері театального та музичного мистецтва.

Література

1. Андрійцьо В. «Нова сцена» – театр Карпатської України. Ужгород: Гражда, 2006 / Andriyts'o V. «Nova stsena» – teatr

Karpat-s'koyi Ukrayiny. Uzhhorod : Grazhda, 2006; **2. Блеск М.** Снігом, болотом, потягом, автобусом і возом та пішки по Підкарпатті (Моменти з культурно-освітньої поїздки «Верховини») / М. Блеск // Ювілейний альманах Союзу Підкарпатських Руських Студентів у Празі 1920/21-1930/31. – Прага, 1931. – С. 16-20 / Blesk M. Snihom, bolotom, potyahom, avtobusom i vozom ta pishky po Pidkarpatti (Momenty z kul'turno-osvitn'oyi poyzidky «Verkhovynu») / M. Blesk // Yuvyleynyy al'manakh Soyuzu Pidkarpat-s'kykh Rus'kykh Studentiv u Prazi 1920/21-1930/31. – Praha, 1931. – S. 16-20; **3. Бляшин К. В.** Культурно-просветительная поездка карпаторусского студенчества по родной земле Карпатской Руси / К. В. Бляшин // Русская земля, 1922, 10 авг. – С. 2-3 / Blyashyn K. V. Kul'turno-prosvetytel'naya poezdka karpatorusskoho studenchestva po rodnoy zemle Karpat-s'koy Rusy / K. V. Blyashyn // Russkaya zemlya, 1922, 10 avh. – S. 2-3; **4. Бук** Свалявские дети в Праге // Дневник. – 1935, 8 мая. – С. 2 / Buk Svalyavskye dety v Prahe // Dnevnyk. – 1935, 8 maya. – S. 2 **5. Вечеринка** о-ва КС «Стой» в Сваляве // Наш путь. – 1935, 8 мая. – С. 3 / Vecherynka o-va KS «Stoy» v Svalyave // Nash put'. – 1935, 8 maya. – S. 3; **6. Выступление** хора ОКС «Возрождение» в концерте «Чсл. Песня» в Репрез. Доме гор. Праги // Карпатский свет. – 1928. – № 6. – С. 186 / Vystuplenye khora OKS «Vozrozhdenye» v kontserte «Chsl. Pesnya» v Reprez. Dome hor. Prahy // Karpat-s'kyy svet. – 1928. – № 6. – S. 186; **7. Гумецкий Л.** Отчет поездки «Возрождения» / Л. Гумецкий // Свободное Слово. – 1929, 11 окт. – С. 3-4 / Humetsky L. Otchet poezdki «Vozrozhdenyaya» / L. Humetsky // Svobodnoe Slovo. – 1929, 11 okt. – S. 3-4; **8. Державний** архів Закарпатської області. – Ф. 2: Президія Земського Уряду Підкарпатської Русі в Ужгороді. 1928-1938 рр. – Оп. 1. – Спр. 150: Листування з Міністерством внутрішніх справ, поліційними і окружними урядами по питанню діяльності культосвітніх товариств на Підкарпатській Русі. Товариства: «Просвіта», «Духнович», карпатських студентів, учителів і інш. (2 липня 1932 – 20 грудня 1933). – 137 арк. / Derzhavnyy arkhiv Zakarpat-s'koyi oblasti. – F. 2: Prezydiya Zem's'koho Uryadu Pidkarpat-s'koyi Rusi v Uzh-

horodi. 1928-1938 rr. – Op. 1. – Spr. 150: Lystuvannya z Ministerstvom vnutrishnikh sprav, politsiyyny i okruzhnyy uryadamy po pytannyy diyal'nosti kul'tosvitnikh tovarystv na Pidkarpat-s'kiy Rusi. Tovarystva: «Prosvita», «Dukhnovych», karpat-s'kykh studentiv, uchyteliv i insh. (2 lyunya 1932 – 20 hrudnya 1933). – 137 ark.; **9. Донський** «Огонь»: премієра народ. п'єси І. Невицької дня 14. XII. 1930 / Донський // Свобода. – 1930, 18 груд. – С. 3 / Dons'kyu «Ohon'»: premiyera narod. p'yesy I. Nevyts'koyi dnya 14. XII. 1930 / Dons'kyu // Svoboda. – 1930, 18 hrud. – S. 3; **10. 3 Праги** // Українське слово. – 1933, 15 берез. – С. 4 / Z Prahy // Ukrayins'ke slovo. – 1933, 15 berez. – S. 4; **11. Из 6.** загальних зборів «Союзу Подкарпатських Руських Студентів в Празі» // Свобода. – 1928, 6 дец. – С. 2 / Yz 6. zahal'nukh zborov «Soyuzu Podkarpat-s'kykh Rus'kykh Studentov v Prazi» // Svoboda. – 1928, 6 dect. – S. 2; **12. Из** деятельности О-ва «Восход» // Наш Путь. – 1936, 1 окт. – С. 3 / Yz deyatelnosti O-va «Voskhod» // Nash Put'. – 1936, 1 okt. – S. 3; **13. Ігнатович Г.** Від гасниці до рампи: Нариси з історії українського театру на Закарпатті / Г. Ігнатович. – Ужгород : Ліра, 2008 / Ihnatovych H. Vid hasnytsi do rampy: Narysy z istoriyi ukrayins'koho teatru na Zakarpatti / H. Ihnatovych. – Uzhhorod : Lira, 2008; **14. Карпаторусские** студенты у микрофона // Наш Путь. – 1938. – С. 3 / Karpatorusskiye studenty u mykrofona // Nash Put'. – 1938. – S. 3; **15. Наши** студенты // Народная Газета. – 1931, 15 авг. – С. 3 / Nashy studenty // Narodnaya Gazeta. – 1931, 15 avh. – S. 3; **16. О-во** Карпаторусских студентов «Возрождение» в Праге // Свободное слово – 1928, 28 нояб. – С. 2 / O-vo Karpatorusskykh studentov «Vozrozhdenye» v Prahe // Svobodnoe slovo – 1928, 28 noyab. – S. 2; **17. ОКС** «Возрождение» // Наш путь. – 1937, 22 дек. – С. 2 / OKS «Vozrozhdenye» // Nash put'. – 1937, 22 dek. – S. 2; **18. Отчет** о деятельности хора ОКС «Возрождение» со дня основания до мес. февраля 1928 г. // Карпатский свет. – 1928. – № 1-2-3. – С. 34-36 / Otchet o deyatelnosti khora OKS «Vozrozhdenye» so dnya osnovaniya do mes. fevralya 1928 g. // Karpat-s'kyy svet. – 1928. – № 1-2-3. – S. 34-36; **19. Памяти** Николая Грабаря // Русская земля. – 1922, 3 авг. – С. 2-3 / Pamyaty Ny-

kolaya Hrabarya // Russkaya zemlya. – 1922, 3 avh. – S. 2-3; **20. Прошення** студентів отвергнуто // Наш путь. – 1936, 18 июн. – С. 3 / Proshenye studentov otverhnuto // Nash put'. – 1936, 18 уун. – С. 3; **21. Росул Т.** Музичне життя Закарпаття 20-30-х років ХХ століття. – Ужгород: ПоліПрінт, 2002 / Rosul T. Muzychne zhyttya Zakarpattya 20-30-kh rokiv XX stolittya. – Uzhhorod: PoliPrint, 2002; **22. Союз** Підкарпатських Руських Студентів в Празі // Пробоєм. – 1937. – № 1. – С. 13 / Soyuz Pidkarpats'kykh Rus'kykh Studentiv v Prazi // Proboyem. – 1937. – № 1. – С. 13; **23. Студентський** вісник // Пробоєм. – 1933. – № 1. – С. 14-15 / Student-s'kyu visnyk // Proboyem. – 1933. – № 1. – С. 14-15; **24. Студенчество** // Наш Путь. – 1937, 16 нояб. – С. 3 / Studenchestvo // Nash Put'. – 1937, 16 нояб. – С. 3; **25. Теняк П.** «Возрождение» и Подк. Русь // Наш карпаторусский голос. – 1935, 20 март. – С. 3 / Tenyak P. «Vozrozhdenye» u Podk. Rus' // Nash karpatorusskyu holos. – 1935, 20 mart. – С. 3; **26. Успех** наших детей в Праге // Наш путь. – 1936, 16 апр. – С. 3 / Uspekhi nashykh detey v Prahe // Nash put'. – 1936, 16 apr. – С. 3; **27. Центральний** державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО). – Ф. 4392: Союз підкарпатських руських студентів в Празі. – Оп. 1. – Спр. 2: Книга протоколів засідань виділу і загальних зборів Союзу (7 жовтня 1922 р. – 22 січня 1939 р.). – 94 арк. / Tsentral'nyu derzhavnyu arkhiv vyshchyykh orhaniv vlady i upravlinnya Ukrayiny (TsDAVO). – F. 4392: Soyuz pidkarpats'kykh rus'kykh studentiv v Prazi. – Op. 1. – Spr. 2: Knyha protokoliv zasidan' vydilu i zahal'nykh zboriv Soyuzu (7 zhovtnya 1922 r. – 22 sichnya 1939 r.). – 94 ark.; **28. ЦДАВО.** – Ф. 4392. – Оп. 1. – Спр. 4: Листування з Союзом підкарпатських руських студентів в Братиславі та іншими організаціями про його діяльність та з інших питань; заяви про вступ до Союзу; списки присутніх на зборах Союзу (17 жовтня 1933 р. – 22 січня 1939 р.). – 112 арк. / TsDAVO. – F. 4392. – Op. 1. – Spr. 4: Lystuvannya z Soyuzom pidkarpats'kykh rus'kykh studentiv v Bratislavi ta inshymu orhanizatsiyamy pro yoho diyal'nist' ta z inshykh pytan'; zayavy pro vstup do Soyuzu; spysky prysutnykh na zborakh Soyuzu (17 zhovtnya 1933 r. – 22 sichnya 1939 r.). – 112 ark.; **29. Центральний** державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО). – Ф. 269: Колекція документів «Український музей в Празі». – Оп. 1. – Спр. 896: Статут Массарикового фонду для Підкарпатських студентів при міністерстві шкіл і народної освіти ЧСР. Протоколи загальних зборів і засідань Виділу Союзу підкарпатських руських студентів в Празі (4 травня 1928 р. – 4 червня 1930 р.). – 62 арк. / Tsentral'nyu derzhavnyu arkhiv hromads'kykh ob'yednan' Ukrayiny (TsDAHO). – F. 269: Kolektsiya dokumentiv «Ukrayins'kyu muzey v Prazi». – Op. 1. – Spr. 896: Statut Massarykovoho fondu dlya Pidkarpats'kykh studentiv pry ministerstvi shkil i narodnoyi osvity ChSR. Protokoly zahal'nykh zboriv i zasidan' Vydilu Soyuzu pidkarpats'kykh rus'kykh studentiv v Prazi (4 travnya 1928 r. – 4 chervnya 1930 r.). – 62 ark.; **30. ЦДАГО.** – Ф. 269. – Оп. 1. – Спр. 897: Звернення Української народної ради «Український народ Підкарпаття» (1938 р.). Меморандум підкарпатських руських студентів високих шкіл в Празі з протестом проти приєднання Підкарпаття до Угорщини. Проекти статутів Товариства прихильників підкарпатських руських студентів високих шкіл, соціальної опіки над підкарпатським студентством високих шкіл в Ужгороді, регулярній драматичного гуртка «Верховина» при СПРС. Статистичні дані про СПРС в Празі та його філії у Братиславі та Брно (1936-1938). – 11 арк. / TsDAHO. – F. 269. – Op. 1. – Spr. 897: Zvernennya Ukrayins'koyi narodnoyi rady «Ukrayins'kyu narode Pidkarpattya» (1938 r.). Memorandum pidkarpats'kykh rus'kykh studentiv vysokykh shkil v Prazi z protestom proty pryuyednannya Pidkarpattya do Uhorshchyny. Proekty statutiv Tovarystva prykhyl'nykiv pidkarpats'kykh rus'kykh studentiv vysokykh shkil, sotsial'noyi opiky nad pidkarpats'kym studentstvom vysokykh shkil v Uzhhorodi, rehulyamin dramatychnoho hurtka «Verkhovyna» pry SPRS. Statystychni dani pro SPRS v Prazi ta yoho filiyi u Bratislavi ta Brno (1936-1938). – 11 ark.; **31. ЦДАГО.** – Ф. 269. – Оп. 1. – Спр. 900: Листування Союзу підкарпатських руських студентів в Празі з чеськими урядовими установами, Центральним союзом підкарпато-руських студентів в Ужгороді, з земським урядом для Підкарпа-

торуського краю в Ужгороді, з іншими українськими організаціями з організаційних, фінансово-господарських та інших питань діяльності. Заяви про вступ до членів Союзу (є документи чеською мовою) (28 січня 1938 р. – 24 квітня 1939 р.). – 40 арк. / TsDANO. – F. 269. – Op. 1. – Spr. 900: Lystuvannya Soyuzu pidkarpats'kykh rus'kykh studentiv v Prazi z ches'kymu uryadovomu ustanovamy, Tsentral'nym soyuzom pidkarpato-rus'kykh studentiv v Uzhhorodi, z zems'kym uryadom dlya Pidkarpatorus'koho kraju v Uzhhorodi, z inshymu ukrajin's'kymu orhanizatsiyamy z orhanizatsiyn'kykh, finansovo-hospodars'kykh ta inshykh pytan' diyal'nosti. Zayavu pro vstup do chleniv Soyuzu (ye dokumenty ches'koju movoyu) (28 sichnya 1938 r. – 24 kvitnya 1939 r.). – 40 ark.; **32. Шерегій Ю.** Нарис історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року / Ю. Шерегій. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто-Пряшів-Львів, 1993 / Sherehiy Yu. Narys istoriyi ukrajin's'kykh teatriv Zakarpat-s'koyi Ukrayiny do 1945 roku / Yu. Sherehiy. – N'yu-York-Paryzh-Sidney-Toronto-Pryashiv-L'viv, 1993; **33. Na** vystave «Umění a život Podkarpatské Rusi» (1924, 29 břez.). // Národní listy. – 1924, 29 břez. – S. 3; **34. Štátny** Slovenský Archív v Bratislave. – F. : Policajný riaditeľstvo v Bratislave. 1920-1945/1950. – Kart. 89. – Mat. 16/14. – Inv. č. 89/1238: «Sváz Podkarpatských Rusínských Študentov», filiálka v Bratislave. Oznámenie o konanej valnej hromade, výročná zpráva (5.XII.1933). – 1 ar.

Куцов К. А. Деятельность Карпатоукраинских студенческих обществ межвоенной Чехословакии в сфере музыкального и театрального искусства (1922-1938 гг.)

В предлагаемой статье на основе архивных и опубликованных источников подитожено вклад карпатоукраинских студенческих организаций, существовавших в

Праге, Братиславе и других образовательных центров межвоенной Чехословакии, в развитие музыкальной и театральной культуры. В основе исследования лежит проблемно-хронологический метод. Автором проанализирована деятельность музыкальных и театральных самодеятельных коллективов, существовавших при этих обществах в течении 1922-1938 гг. и их роль в культурной жизни Закарпатья (Подкарпатской Руси), опровергнуто ряд ошибочных утверждений исследователей-культурологов в отношении рассматриваемого вопроса, дополнено историографию проблемы новыми, а также малоизвестными эпизодами и фактами.

Ключевые слова: студенты, музыка, театр, искусство.

Kutsov K. The activity of Carpatho-Ukrainian students' societies of the interwar Czechoslovakia in branches of music and theatre arts (1922-1938)

The article has based on archival and published sources generalized contribution of Carpatho-Ukrainian (Transcarpathian Ukrainian) students' organizations in Prague, Bratislava and other educational centers of the interwar Czechoslovakia to the development of music and theatre cultural. The main way to research thesis of article is chronological method. The author has analyzed the activity of students' music and theatre amateur groups during 1920-1938 years and their role in the cultural life of Trascarpattia (Subcarpathian Rus'), has refused a number of scientific misstatements about cultural issues and has uncovered the historiography of this problem a number of new and little known episodes and facts.

Key words: students, music, theatre, art.

Стаття надійшла до редколегії
9 листопада 2016 р.